

Yapraklı Deniz Ejderleri

Dünya üzerinde yapraklı deniz ejderi (*Phycodurus eques*) ve akrabası yosunlu deniz ejderinden (*Phyllopteryx taeniolatus*) başka deniz ejderi türü yoktur. Yırtmaçlı balık ya da büyük yosun balığı olarak da bilinen bu türler, kemikli balıklar (Teleostei) takımının deniziğnesigiller (Syngnathidae) familyasındadırlar. Vücutlarından paçavra, yaprak ya da yosun gibi uzantılar çıkar. Deniziğnesigiller familyasında yılan iğnesi (*Syngnathus ophidion*) ve denizatı da bulunur. Bu familyadaki balıkların gövdesi etrafında sert kemik halkalar biçiminde, bir dış iskelet zırhı vardır. Hortum biçimini almış uzun ve dişsiz bir ağızları bulunur. Deniz ejderlerinin zırhlı gövdelerinden yapraksı uzantılar (etler) çıkar. Dünyada bir benzeri olmayan, görülecek bir manzardır bu. Adlarından da anlaşıldığı gibi, yapraklı deniz ejderlerinin uzantıları, yosunlu deniz ejderlerine göre daha geniş ve yassıdır. Her iki yaratık, Avustralya'nın güney kıyılarında yaşar. Bizim daldığımız Araştırma Takımadaları açıkları, deniz ejderi avı için en uygun yerlerdir. Bu çok büyük, hemen hemen bitkisiz granit adalarda, bazıları dünyanın başka hiçbir yerinde bulunmayan çok çeşitli egzotik hayvanlar yaşar. Dalgaların altında bu düşey granit duvarlar,

yüzlerce metre derinlikte mürekkep mavisi sulara dalarlar.

Dalışımı sürdürüyorum. Yanımdan her biri 50 cm uzunlukta domuz balıklarından oluşan bir balık sürüsü geçti; tarih öncesi zamanlardan çıkagelmiş hayaletlere benziyorlardı. 15 m derinliğe indiğimde el fenerim yosunlarla kaplı kayaları aydınlattı; varek ve sargasso yosunları. Hemen fenerimi açık deniz tarafına çevirdim. Orada her şey sakın ve sessizdi. Rahatladım; bazen bu denizlere de girebilen büyük beyaz köpek balıkları ortada yoktu.

Sonra tehlikeyi unutup fenerimi yine kayalara çevirdim. Bir kamufraj ustası olan deniz ejderlerini, gündüz kımıl kımıl oynayan çok sayıda deniz hayvanı arasında bulmanız zordur; ama geceleri dar bir el feneri huzmesinde kolayca görülürler.

Yapraklı deniz ejderlerinin yılda kaç kez çiftleştiklerini bilmiyoruz.

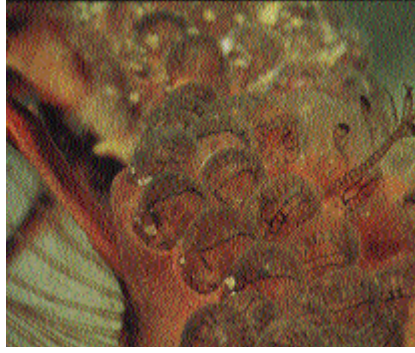
Biyolog P. Groves anlatıyor: Su berrak, durgun ve karanlık. Dalgıç arkadaşlarımla birlikte, sandalın arkasından buzlu suya atladığımda içime bir ürperti yayıldı; hem soğuktan, hem denizde göreceğim ürkütücü manzaraları hayal edişimden. Avustralya'nın güneybatı kıyısında bir gece vakti Güney Pasifik Okyanusu'na dalıyoruz. Efsanelere yaraşan bir yaratığı arıyoruz; deniz ejderleri, daha doğrusu yapraklı deniz ejderleri. Perth Sualtı Dünyası programı gereğince, gebe bir erkek deniz ejderi yakalamak istiyoruz.

Dakikalarca aradıktan sonra el feneri bir deniz ejderini aydınlattı. Hızlanan kalbim normale dönünce hayal kırıklığına uğradım; gördüğüm yosunlu bir deniz ejderiydi. Bir saat kadar 15 °C sıcaklıkta karanlık sulara yüzdüm; ayaklarım uyuşmuştu; neredeyse vazgececektim. Birden onu gördüm: Bu, bir tabak büyüklüğünde, yumurta taşıyan yapraklı bir deniz ejderiydi.

Deniz ejderlerinin ve onların deniziğnesigiller familyasından olan akrabalarının, balıklar dünyasında eşî görülmemiş bir özelliği vardır: Erkek, yavrular çıkana kadar yumurtaları vücudunun dışında taşır. Benim bulduğum erkekte yumurtalar en az 3 haftalıktı; iyi gelişmişler, kuyruğun altındaki çukurlara yerleşip yosunla örtülmüşlerdi. Erkek ejder balığı yumurtalarını, başka balıklara yem yapmamak için bu şekilde kamufle eder.

Bereket ki bu erkek deniz ejderini bulduğumuz su, ancak 5 m derinlikteydi. Su daha derin olsaydı, ejderi yavaş yavaş yüze getirmemiz gerekecekti; çünkü su basıncının birdenbire azalması ejderi o kadar zorlar ki, zavallı balığın üzerindeki bütün yumurtalar dökülür.

Ejderi kıyıya getirir getirmez eve koştuk ve kiraladığımız özel bir uçakla iki saatte Perth Sualtı Dünyası karanti-

(Solda) Yosunlu Deniz Ejderleri yapraklı deniz ejderlerinden daha az uzantılar içerirler. Erkekleri yazın 4-5 hafta yumurta taşır. Güney Avustralya sularında yaşarlar. (Ortada) Genç ejderler, yumurta sarısı kesesine bağlı olarak, yumurtadan çıkarlar. Kese hayatın ilk birkaç günü için gereken besinleri sağlar. Daha sonra yavrular yüzmeye ve avlanmaya başlar. (Sağda) Deniz ejderleri, düşmanlarına görünmemek için mükemmel kamuflej yaparlar.

na akvaryumuna geldik. Bu, Avustralya'da bu türden şaşkıncu hayvanları saklayan tek akvaryumdur. Ejderi stres altına sokmamak için gerekli bütün önlemleri aldık. Işık birden değişmesi bile bu narin hayvanları hemen öldürebilir. Ertesi gün akvaryuma birkaç mm uzunlukta karidesler koyduk; ejder hemen onları yemeye başladı.

Ejderler hortumlarını birden bire uzatarak bir emme kuvveti yaratır ve karidesleri içlerine çekerek yutarlar.

Akvaryumda bir hafta kaldıktan sonra, ejderin kuyruğundaki yosun kaplı yumurtalar açılmaya başladı. Yumurtalardan babalarının küçük bir kopyası olan 20 mm uzunlukta, kımıl kımıl oynayan yavrular çıktı. Bu yavrular 12-18 ayda olgunlaşarak 50 cm uzunluğa erişirler. 210 yumurtanın hepsi 10 gün içinde açıldı. Yumurtaların açılmasının böyle 10 güne yayılması, denizde yavruların geniş bir alana dağılmasını sağlar ve yavruların yem için birbirleriyle rekabet etmesini önler.

200 ejder yavrusuna sürekli karides bulmak olanaksız olduğundan haftalar sonra onları yeniden denize attık. Epey büyümüş olduklarından artık diğer balıklara kolay yem olmayacaklardı. Şimdi onlar için tek tehlike, fırtınalı bir havada dalgalarla kıyıya atılmaktı. Yapraklı deniz ejderleri 5-7 yıl yaşarlar.

“Evlilik” törenleri

1997'de benim dalış yapışımdan iki yıl sonra, akvaryumdaki genç dişi ejderlerden birinin karnı şişmeye başladı. Bundan önceki haftalarda bu genç dişi, hep erkek ejderlerden biriyle yan yana yüzyordu. Bu iki “nişanlı” hemen hemen hiç ayrılmıyorlardı. Erkeğin kuyruğu şişmiş ve buruşmuştu. “Evlilik” töreni başlıyordu.

Hemen video kameramı alıp olan biteni kaydetmeye başladım.

İki “nişanlı” günlerce birbirlerine sımsıkı sarılmış, yapraksız uzantıları birbirine geçmiş olarak, su içinde bir aşağı, bir yukarı zarif bir bale yaptılar. Daha sonra dişinin karnından parlak turuncu renkli yumurtalar dökülmeye başladı. Bir saat içinde akvaryum zeminine 150 yumurta düştü; bunların bir tanesi bile erkek ejderin kuyruğuna yapışmadı. Bu güne değin hiç kimse yumurtaların dişi ejderden erkek ejderin kuyruğuna nasıl nakledildiğini görmediği için, döllenmenin nasıl olduğunu bilemiyoruz. Kuşkusuz çiftler akvaryumda, doğada olduğundan farklı davranıyorlardı; ola ki çevrede diğer ejderlerin varlığı onları şaşkıncıyordu. Yumurtlaması bittikten sonra dişi çok bitkin bir halde suyun yüzeyine çıkarak hareketsiz kaldı; ölmüş gibiydi. Fakat

Deniz ejderleri kamuflej ustasıdır. Akıntılarla dalgalanan yosunlara benzerler. Kamufleja rağmen, köpek balıkları ve diğer büyük balıklar tarafından saldırıya uğrarlarsa gövdelerindeki uzun ve keskin dikenlerle kendilerini savunurlar.

ertesi gün yine yüzmeye ve karides yemeye başladı. Şimdi akvaryumumuzda bir çift daha çoğalmaya hazırlanıyor; hemen video kameramı hazırladım; belki bu kez başarılı olabiliriz. Amacımız yapraklı deniz ejderlerini akvaryumda üretmek ve gerekirse döllenmiş yumurtaları denize atmaktır.

Yıllar önce Perth Denizaltı Dünyası akvaryumunun atılımlarıyla, Avustralya hükümeti yapraklı deniz ejderlerini “korunan tür” olarak kabul etti. Geçen yıl kabul edilen bir yasayla deniz ejderlerinin izinsiz dış satımı yasaklandı. Şimdi deniz ejderlerini Tehlikede Olan Türler İçin Uluslararası Ticaret Anlaşması (CITES) kapsamına aldirmaya çalışıyoruz. Böylece deniz ejderleri Asya'nın doğal ilaçlar ticaretinde bir afrodizyak ya da hediye dükkanlarında bir mal olmaktan kurtarılacak. Öta yandan deniz ejderlerinin özel sektör ve kamu akvaryumlarında yaygınlaşması da bu narin hayvanların tükenmesini önleyecek. Japonya'da yapraklı deniz ejderleri, tanesi 4800 dolardan satılıyor. Ne yazık ki deniz ejderlerini akvaryumda yaşatmak çok zordur; çoğu doğanın koynundan ayrılınca ölür. Deniz ejderleri, su kirlenmesi ve artan balıkçılık nedeniyle, soyu tükenmek tehlikesiyle karşı karşıyadırlar (deniz ejderleri sıklıkla balıkçı ağlarına takılırlar).

Perth Denizaltı Dünyası, Avustralya Ejder Araştırma programının Batı Avustralya şubesini kurdu. Bu program doğadaki yapraklı deniz ejderleri, denizatları ve yılanıgnelerinin durumunu incelemektedir. Dalgıç, balıkçı ve lo-doşçulardan toplanan bilgilerle bu güzel ve görkemli balığı daha iyi tanımayı çalışıyoruz.

Scientific American, Aralık 1998
Çeviri: Selçuk Alsan